

**„BABEȘ-BOLYAI” UNIVERSITY
CLUJ-NAPOCA
FACULTY OF HISTORY AND PHILOSOPHY
DOCTORAL SCHOOL „COMMUNICATION AND CULTURE”**

***Translation – the bridge between languages and
cultures***

PH.D. THESIS

SUMMARY

Scientific advisor:

Prof. univ. dr. Veress Carol

Ph.D. Candidate:

Zsók Izabella

2012

Table of contents

Introduction

- Objectives of the dissertation
- Structure of the thesis
- Actuality of the research

1. The research as a project

- 1.1. Theory and practice of the translation
- 1.2. The theoretical basis of the translation
- 1.3. The concept of the translation
- 1.4. Translation and interpretation
- 1.5. The task of the translator
- 1.6. The paradoxes of translation
 - 1.6.1. Translatability/Untranslatability*
 - 1.6.2. Equivalence*

2. Translation as a linguistic process

- 2.1. Diversity of languages
- 2.2. Source-language and target-language
- 2.3. Translation models
- 2.4. Translation and intertextuality

3. The hermeneutics of translation

- 3.1. The concept of hermeneutics
- 3.2. Articulation, interpretation, translation
- 3.3. The experience of translation as a hermeneutical experience
- 3.4. Translation and application
- 3.5. The linguistical medium of translation
- 3.6. The deconstruction of translation – with hermeneutical dialogue

4. The concept of culture

- 4.1. Changes of meaning to the concept of culture
- 4.2. The concept of culture in the contemporary science
 - 4.2.1. Theoretically valued perception of culture*
 - 4.2.2. Antropological perception of culture*
 - 4.2.3. The semiotic perception of culture*
 - 4.2.4. Culture as text*
 - 4.2.5. Culture as an area of communication*
- 4.3. The hermeneutical interpretation of culture

5. The intercultural communication

- 5.1. The cultural diversity
 - 5.1.1. The elements of culture*
 - 5.1.2. Cultural models*

- 5.2. The multiculturalism
- 5.3. The interculturalism
- 5.4. The concept of communication
- 5.5. The intercultural communication

- 6. The nature and contingencies of cultural translation
 - 6.1. The concept of the translation of culture
 - 6.2. Meeting points between the cultures
 - 6.2.1. *The language*
 - 6.2.2. *The text*
 - 6.2.3. *The tradition*
 - 6.3. The opportunities of the translation of culture

- 7. The two approaches to the translation of culture
 - 7.1. Communicational translation of culture
 - 7.1.1. *Cultural differences*
 - 7.1.2. *Culture shock*
 - 7.1.3. *The development of the intercultural skill*
 - 7.2. The hermeneutical translation of culture

- 8. The game of translation
 - 8.1. The meeting of hungarian and german cultures
 - 8.2. The artistic writing of Hermann Hesse – with a subjective approach
 - 8.3. Reading as the beginning of translation
 - 8.4. The experience of the translation of culture
 - 8.4.1. *The adventure of experience*
 - 8.4.2. *Horizontal fusion*
 - 8.4.3. *The game of comprehension, self-comprehension*
 - 8.4.4. *The experience of the Other, of the stranger*
 - 8.4.5. *The linguistical medium of meeting*
 - 8.5. Summary of the experience of the translation of culture

- 9. Conclusions

Bibliography

Keywords

translation, culture, hermeneutics, experience, comprehension, interpretation, adaptation, translation of culture, communication, intercultural communication, dialogue, language, text, tradition, reading, Hermann Hesse: Siddharta, game

Summary

The title of my dissertation „*Translation – the bridge between languages and cultures*” marks the directions of the research. According to the traditional interpretation of the myth of Babel, the diversity of languages is understood as a punishment from God, who broke the linguistic-unity of mankind through the babel-confusion. However, if we overlook the idea of punishment, the diversity of languages is an opportunity, to acknowledge the other man, to learn and to accept its differences. The linguistic diversity leads to the philosophical matter of *translation, culture* and *translation of culture*, the central concepts of my research.

Translation and culture are the most beloved and the most used notions of our day. Traditional thoughts on translation are based on the assumption of equivalence between languages. Accordingly, the central matter of the inquiries are those techniques and materials which help to create equivalence between two texts composed in different languages. The modern approach to translation is however inseparable from the interpretation of the concept of culture. According to my hypothesis, if every language bears a unique ideology, then, in order to reach the thoughts of my foreign language fellow-beings, it is not enough to only learn those foreign languages, I must learn their ideology and culture as well. Culture makes the difference between geographically and historically distinct human communities. In this approach, the organic and close relationship becomes unambiguous; more so, we can say that translation is an alterego of culture, the most representative configuration of interculturality.

From the union of the concepts of translation and culture arises the topic of my text, the translation of culture as the philosophical question and the realization of communication between cultures. In the course of my research I looked for answers to questions such as „How can the translation of cultures be realized?” and „How does a culture participate in the life and development of another culture and vice versa?”

In between the main objectives of my research are the ideas: refinement of the meaning of the central notions, featuring interpretations and different approaches of translation (having in mind, that the interpretation itself is an act of translation); phrasing hermeneutic conception of translation, placing in the foreground the point of view of philosophical hermeneutics; emphasizing the approaches of the concept of culture, basing on the culture-approaches of contemporary science-areas; interpretation of intercultural communication as a medium of the

translation of culture; theoretical substantiating and unfolding of the two basic ways of the translation of culture – communicative and hermeneutic translation of culture; demonstration of applicative opportunities of the hermeneutic translation of culture – the game of translation – with the example of the Hungarian translation of Hermann Hesse`s novel, *Siddharta*.

My thesis emphasizes the approach and methodical opportunities of philosophical hermeneutics in the course of interpretation and examination of translation of culture. I consider the interpretive-appreciative adjustment created by philosophical hermeneutics for the most effective way of understanding of the world and ourselves. Hermeneutics leading, the experience and learning of strangers is perhaps the best way to achieve self-knowledge and self-realization. I think that, from the point of view of the hermeneutics, the whole communication of mankind is a process of translation. The speakers translate their thoughts and messages of every conversation into one another`s language. Furthermore, we can take for example the universal hermeneutics; when we try to understand and explore translation as the meeting and communicative opportunity of cultures.

The first chapter of my thesis ponders translation *as a research topic*. I briefly review the major research and theories related to translation, from ancient times to our days. Since the existence of the practice of translation, different suppositions and conceptions came to life, related to the theory, methodical basics, practice and scope of duties of the translator. These theories changed from one epoch to another, they reflect the mentality of the given era, the way of approaching the translator`s assignment. However, because the problems occur daily in the translator`s assignment, the evolved solutions never become permanent. The way of thinking about translation became a science only in the second part of the 20th century.

I unfold *the basic dilemmas of translation*: the scope of the questions of translatability/untranslatability and equivalence, correlated to the scope of duties of the translator. Translation is the conversion of a text from the source-language to another language, the target-language, through a transformational process, striving keep the original meaning intact. Translation has two basic forms: oral and written versions. Oral translation, or the rendering that is related to an occasional or current event, is the consequence of a given situation or event, its result is transient. Contrarily, the written translation is always related to the conservation of a text, and the dilemmas of the translation process that arise from it. In the

“theory” of the two major paradoxes of translation-science: the translatability/untranslatability and equivalence, it is impossible to dissolve the oppositions between the concepts; however the translator through it`s translator activity tries every time to find the best possible practical solutions, without balking at the theoretical difficulties.

In the second chapter I emphasize translation as *a linguistic process*. Translation exists because mankind speaks different languages. Every language has its own ideology, namely it presents reality differently. We can interpret translation as an ability, which turns source-language texts into target-language texts. The translator has to deal with *texts*, not only words, he creates not only words but ideas too, and he strives to preserve the meaning of the source text in the target text. The translator makes a difficult procedure trough the translation of a text. I present here translation-models used in linguistics, and I support that assumption, that translation can be seen as a form of *intertextuality*, because every translation is in a sort of intertextual relationship with the work to be translated.

The third chapter deals with the *hermeneutic translation concept*. One of the basic senses of the term *hermeneutics* is the translation itself. I explain the significance of the basic concepts of *philosophical hermeneutics* like understanding, interpretation and adaptation in connection with translation. I consider that the hermeneutical experience of the understanding is not inclined towards something, but is a basic attitude towards the world and only the world. The translation as understanding is a perpetual cognitive-materialization process, a hermeneutical experience, which is always the experience of the other. From this point of view, translation is in the hermeneutical sense a factual adaptation of practice. Translation is not a totality of translation conventions and laws, but the practice of these conventions. The medium of hermeneutical experience is the language; the translation also first materializes in a linguistically medium. In the hermeneutical reference we consider language like something we live in; the language itself is a life-function. The language truly exists in speech alone. Conversation roams in the sphere of intersubjectivity; in speech the “I” is present together with the other, composing each other. The conversation, when coming in contact with each other assumes a common language, without it, communication cannot be achieved. Therefore, when finding a common language, translation is needed; on the other hand, common language is a medium of translation. So translation is a

process of creation of a *common language*, through which interpretation and understanding in translation becomes whole. In this dialogue, in the interaction between the source- and the target-language, not only is translation taking shape, but the translation itself is forming and shaping that language, whose medium is creating.

The fourth chapter deals with the changes in meaning of *culture*, from the ancient times to our days. Several contemporary scientific studies consider culture as their central field of research. I discuss in detail the value of theoretical, anthropological, semiotic and hermeneutical culture-conceptions, as well as on the interpretation opportunities of culture as text and as a field of communication. For my research the concept of *philosophical hermeneutics* becomes authoritative, because it is not studying the phenomenon of culture objective from outside, but it struggles to understand the essence of culture from the point of view of the experiences and processes which happen inside culture. So, philosophical hermeneutics brings in contrast to other scientific studies a new approach: culture is not defined as an external appurtenance of life, but as an immanent lifestyle of human existence. In accordance, understanding and cooperation could create the truth matter of culture, in the most veritable sense of humanity.

The fifth chapter begins with the review of the *cultural diversity*, pointing out the fact that different cultures, together with their properties, can be seen as equal. Here I identify *cultural universalities*, those elements that are present in every culture. The diversity of culture leads to the concepts of *multiculturalism* and *interculturality*. Cultures exist next to each other, and this proximity that affects one another, can be perceived as a proper phenomenon. The connection between cultures can only come true with the help of communication, and this forms the true medium of interculturality. In association with the experience of *intercultural communication*, philosophical hermeneutics comes from the assumption that human existence, from the point of view of hermeneutics, is as a matter of fact communicative existence. The opportunity of intercultural communication stays in that hermeneutical claim, that approving the existence of other cultures and languages, we can understand the one and the same world. The experience of intercultural communication stays in that hermeneutical recognition, that every cognition, interpretation, and understanding happens as a dialogue of proper, introhorizontal approaches, therefore is at the same time culture dependent and allows for cultural meetings.

In the sixth chapter I analyze the meaning of *the concept of translation of culture*, and I layout the opportunities for its fulfillment, identifying the meeting points required for translation of cultures. The literary copyright of the concept of translation of culture belongs to Homi Bhabha, who is a representative of postcolonial research. According to Bhabha, instead of bridging the gap between already existing cultural entities, translation becomes one form of *cultural creation*. Namely, the bridge is creating those realities, which he then connects. In that function, how we define the concept of culture itself, which attribute of it do we underline in a given perspective, more approaching ways are given, how translation can come true between cultures. In my opinion, we have to look for such *meeting points* between cultures, like *language, text* and *traditions*. The man became man, a part of a community, through which it obtained and transmitted the knowledge gained through time, the culture itself. However, language is also the medium where the bilateral understanding of the partners takes place. Everything that is understandable becomes the language, and with the help of language becomes accessible to interpretation and comprehension. Referring to the text as one of the most important component of culture, we can talk about it as an alter ego of culture. I handle tradition first of all like a hermeneutical basic concept, but also as a collective concept, from that aspect, that the two previously discussed meeting points, the language and the text are considered a part of tradition.

The seventh chapter develops the two theoretical fulfillments of translation of culture – the theoretic and hermeneutical communication culture conception. From the approach of the *communication-theory*, the aims of translation of culture and the better understanding of the revealing of personal culture are framed by the recognition and understanding of the reasons of differences, and developing of effective skills and abilities of intercultural behavior. In the case of *hermeneutical translation* the accent stays on the philosophical view and the *dialogue* between cultures. We relate to the Other, to the stranger culture in a broad-minded way, constantly reshaping the common language in the course of the dialogue, putting in all our previous experiences, knowledge and our own uniqueness. It is a very important aspect that during the translational meeting of two cultures no other aspect is possible, because we cannot step out of our own culture. Without open-mindedness, tolerance, and literacy, the learning and

translation of cultures cannot come true. Tolerance means, that I can accept the uniqueness of others, so that I accept our different interpretations about the interpretation itself, about the concept of culture or uniqueness too.

The eighth chapter, *the game of translation*, analyzes the pragmatic process of the translation of culture, using the Hungarian translation of Hermann Hesse's *Siddhartha*, as a translational experience of the meeting of Hungarian and German cultures. It is about multiple encounters: about the meeting of the author, Hermann Hesse, who is speaking and writing in the German language, and the "representative" of the Hungarian language, the translator, as well as the meeting of the Hungarian reader with the German novel – with the mediation of the Hungarian translator. Hesse formulates his experiences in the German language, and the role of the translator is to sound this life-experience in Hungarian for the Hungarian reader. The "game of translation" is more interesting, because Hesse, when looking for his own way, sets the loneliness of the European man, and the opportunities for escape out of the life-experience of the oriental world. So Hesse is already translating when he is writing the work: he translates his own and the European man's experience into the intellectuality of the oriental, Indian world, within the confines of the German language and culture. For the audience, translation begins with reading. Reading, and the process of translation of cultures, are rarely paired together consistently, but are constantly on the move, the positions and perspectives change, and perspectives open up through this new interpretation and understanding. Hesse produced a synthesis on the pages of *Siddhartha*, compounding oriental wisdom with European mentality, emphasizing the tolerance and the loving kindness for each other. The questions and problems are the same for everyone, but the answers and solutions are culture dependent.

To sum up, I compose my own experiences regarding the philosophical analysis of the phenomenon of translation of culture. I consider, that translation, translation of culture doesn't allow us to draw irrevocable conclusions. This is especially because there are no such criteria, for labeling a translation or translation experience good or bad, correct or incorrect, reasonable or senseless. For me, most important experience was facing the fact that every communication act is a translation, so translation is a necessary, an indispensable activity. The distended perspectives, the opportunities of researches opened more in the direction of scientific studies, accentuate the

interdisciplinary character of translation. No translation can be seen as definite, finished, or complete. Translation always begins with interpretation and understanding. After the translator understood and interpreted the text for himself, he can start the translation process. The intention influences the outcome of the translation of cultures, whether the conflict, crisis-situation or co-operation shows through the translation. I reason that the practice of the hermeneutic translation of culture is efficient, because the culture shows itself as a basic human existence, so that we can learn to understand the Other from its own point of view.

Selective bibliography

ALBERT Sándor: *Fordítás és filozófia. A fordításelméletek tudományfilozófiai problémái. Filozófiai szövegek fordítási kérdései.* Tinta Könyvkiadó, 2003.

ALLPORT, G. W.: *Az előítélet.* Gondolat Kiadó, Budapest, 1977.

ASSMANN, Jan: *A kulturális emlékezet.* Atlantisz Kiadó, Budapest, 1999.

BAHTYIN, Mihail Mihajlovics: *A szó esztétikája.* Gondolat Kiadó, Budapest, 1976.

BANTAŞ A., CROITORU, E.: *Didactica traducerii.* Editura Teora, Bucureşti, 1999.

BARTHES, Roland: *A szöveg öröme.* Osiris, Budapest, 1996.

BASSNETT, Susan: *Translation Studies.* Routledge Publishing House, London and NY, 1996.

BÄTSCHMANN, Oskar: *Bevezetés a művészettörténeti hermeneutikába. Képek elemzése.* Corvina, Budapest, 1998.

BELL, Roger T.: *Teoria şi practica traducerii.* Editura Polirom, Iasi, 2000.

BENCZIK Vilmos: *Nyelv, írás, irodalom.* Budapest, 2001.

BENJAMIN, Walter: A műfordító feladata. In: *A szirének hallgatása.* Osiris, Budapest, 2001.

BENŐ Attila: A fordíthatatlanság kérdése. A probléma forrásai. In: Gábor Csilla–Korondi Ágnes szerk.: *A fordítás kultúrája – szövegek és gyakorlatok.* Verbum. Láthatatlan Kollégium, Kolozsvár, 2010.

BHABHA, Homi K.: *The Location of Culture.* Routledge, London and New York, 1994.

BHABHA, Homi K.: A posztkoloniális és a posztmodern. *Helikon* 1996/4.

BOEHM, Gottfried: A kép hermeneutikájához. *Athenaeum*, I. kötet, 4. füzet, 1993.

BÓKAY Antal: *Irodalomtudomány a modern és posztmodern korban.* Osiris Kiadó, Budapest, 2001.

BORGES, Jorge Luis: *A titokban végbement csoda.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1978.

BORGULYA Ágnes: *Üzleti kommunikáció a kultúrák találkozásában.* Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs, 1996.

- BUBER, Martin: *Én és Te*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1991.
- BUDA Béla: Kommunikáció és kultúra. In: Hidasi Judit szerk.: *Szavak, jelek, szokások*. Windsor Kiadó, 1998.
- BUDEN, Boris: *Kulturelle Übersetzung: Warum sie wichtig ist, und wo damit anzufangen ist*. Übersetzt von Hito Steyerl. eicpc.net/transversal/0606/buden/de. – 2011.08.20.
- CATFORD C., John: *A Linguistic Theory of Translation*. Oxford University Press, Oxford, 1965.
- CSÁKY Moritz: A kommunikációs térként értett kultúra. *Irodalomtörténet*. ELTE BTK Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet, Magyar Tudományos Akadémia. 2010/1.
- CSATH Magdolna: *Interkulturális menedzsment. Vezetés eltérő kultúrákban*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2008.
- CSEPELI György: Kultúrák keresztüében, avagy a népek közötti kommunikáció esélyei. *Jel-Kép. Kommunikáció. Közvélemény. Média*. A Magyar Médiaért Alapítvány és az MTA-ELTE Kommunikációelméleti Kutatócsoport folyóirata. 1995.3/4.
- DEMETER M. Attila: A multikulturalizmus: okai, esélyei, következményei. In: Veress Károly szerk.: *Az interkulturalitás-interdiszciplináris megközelítésben*. Egyetemi Műhely Kiadó, Bolyai Társaság – Kolozsvár, 2008.
- DERRIDA, Jacques: Az el-különböződés. In: Bacsó Béla szerk.: *Szöveg és interpretáció*. Cserépfalvi Kiadó, Budapest, 1991.
- DILTHEY, Wilhelm: A hermeneutika elmélete. Fabiny Tibor szerk.: *Ikonológia és műértelmezés*. Első rész. Szeged, 1987.
- DILTHEY, Wilhelm: Vázlatok a történelmi ész kritikájához. In: *Filozófiai hermeneutika*. Vál. Bacsó Béla. Budapest, 1990.
- ECO, Umberto: *A nyitott mű*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1998.
- ECO, Umberto: *În căutarea limbii perfecte*. Editura Polirom, Iași, 2002.
- EGYED Péter: *Pluralitás és kommunikáció az antik görög gondolkodásban*. Pro Philosophia, Kolozsvár, 2004.
- FEJES D.: Fiecare traducere e o provocare. *România Literară* 16/2006.
- FALKNÉ BÁNÓ Klára: *Kultúraközi kommunikáció*. Püski, Budapest, 2001.
- FEHÉR M. István: *Hermeneutikai tanulmányok*. L'Harmattan, Budapest, 2001.
- FEHÉR M. István: „A tiszta önmegismerés az abszolút más létben, ez az éter mint olyan...” In: *Identitás és kulturális idegenség*. Szerk. Bednatics Gábor, Kékesi Zoltán, Kulcsár-Szabó Ernő. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
- FEISCHMIDT Margit: Előszó. In: *Multikulturalizmus. Szöveggyűjtemény*. Osiris – Láthatatlan Kollégium, Budapest, é.n.

- FÓRIS Ágota: A fordítás skálafüggetlen hálómodellje. *Fordítástudomány* XI., 2009/1.
- FÖLDES Csaba: „Interkulturális kommunikáció”: koncepciók, módszerek, kérdőjelek. *Fordítástudomány* 2007/1.
- FRANK, Manfred: A nyelv uralhatóságának határai. *Literatura* 1991/4.
- FRANK, Manfred: *A stílus filozófiája*. Osiris, Budapest, 2001.
- FREEDMAN, Ralph: *Hermann Hesse. Autor der Krisis*. Suhrkamp, Frankfurt/Main, 1991.
- GADAMER, Hans-Georg: *Igazság és módszer. Egy filozófiai hermeneutika vázlat*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1984.
- GADAMER, Hans-Georg: A nyelv generatív és teremtő ereje. *Helikon* 1986/1-2. XXXII. Évfolyam. 10-15.
- GADAMER, Hans-Georg: Szöveg és interpretáció. In: Bacsó Béla szerk.: *Szöveg és interpretáció*. Cserépfalvi Kiadó, Budapest, 1991.
- GADAMER, Hans-Georg: Destrukció és dekonstrukció. *Litera* 1991/4.
- GADAMER, Hans-Georg: A nyelvek és a világ megértése. *Athenaeum* 1991/1. 13.
- GADAMER, Hans-Georg: *Hermeneutik I. Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*. Gesammelte Werke, Band 1. Paul Siebeck, Tübingen, 1993.
- GADAMER, Hans-Georg: *Hermeneutik II. Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*. Gesammelte Werke, Band 2. Paul Siebeck, Tübingen, 1993.
- GADAMER, Hans-Georg: *A szép aktualitása*. T-Twins Kiadó, Budapest, 1994.
- GADAMER, Hans-Georg: A kép és a szó művészete. In: Bacsó Béla szerk.: *Kép, fenomén, valóság*. Kijárat, Budapest, 1997.
- GADAMER, Hans-Georg: Olvasni olyan, mint fordítani. *Vulgo* 2000. II. évfolyam.
- GEERTZ, Clifford: Sűrű leírás. Út a kultúra értelmező elméletéhez. In: *Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások*. Századvég, Budapest, 1994.
- GELLNER, Christoph: *Zwischen Ehrfurcht und Revolte: Hesse und die Doppelgesichtigkeit der Religion*. In: www.hermannhesse.de. – 2010.05.10.
- GENETTE, Gerard: Transztextualitás. *Helikon* 1996/1-2.
- GRONDIN, Jean: *Gadamer egyetemes hermeneutikája*. Osiris, Budapest, 2002.
- GUDYKUNST, W.B. – KIM, Y.Y.: *Communicating with Strangers, An Approach to Intercultural Communication*. McGraw-Hill, New York, 1997.
- HALL, Edward T.: *Rejtett dimenziók*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1975.
- HEIDBRINK, Ludger: *Das Eigene im Fremden: Martin Heideggers Begriff der Übersetzung*. Hrsg. 1997. 349–372.
- HEIDEGGER, Martin: *Holzwege*. Frankfurt, 1950.

- HEIDEGGER, Martin: *A műalkotás eredete*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1988.
- HEIDEGGER, Martin: *Lét és idő*. Gondolat, Budapest, 1989.
- HESSE, Hermann: *Gesammelte Briefe in vier Bänden*. In Zusammenarbeit mit Heiner Hesse herausgegeben von Ursula und Volker Michels. Suhrkamp, Frankfurt/Main, 1973.
- HESSE, Hermann: Siddharta. In: *Gesammelten Werken*. Band 5. Suhrkamp Verlag, 1987.
- HESSE, Hermann: Eine Arbeitsnacht. In: Hermann Hesse: *Gesammelte Werke in zwölf Bänden*. Band 11. Suhrkamp, Frankfurt/Main, 1987.
- HESSE, Hermann: Eigensinn. In: Hermann Hesse: *Eigensinn. Autobiographische Schriften*. Suhrkamp, Frankfurt/Main, 1992.
- HESSE, Hermann: *Pillantás a káoszba. Tanulmányok*. Cartafilus Kiadó, Budapest, 2000.
- HESSE, Hermann: *Sziddhárta. Hindu rege*. Cartaphilus Kiadó, Budapest, 2005.
- HIDAS JUDIT (szerk.): *Szavak, jelek, szokások*. Windsor Kiadó, 1998.
- HIDAS JUDIT: *Az interkulturális kommunikáció*. Scolar Kiadó, 2004.
- HOFSTEDÉ, G.: *Cultures and organisations, Software of the Mind*. Paperback Edition, London, 1994.
- HOOPES, D. S.: Intercultural communication concepts and the psychology of intercultural experience. In: Push, M.D. (ed): *Multicultural education. A cross-cultural training approach*. Intercultural press, Chicago, 1981.
- HORÁNYI ÖZSÉB (szerk.): *Kommunikáció 2. A kommunikáció világa*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1978.
- HORVÁTH ANDOR: Az igazságról. Fordítás/megfordítás. In: Gábor Csilla–Korondi Ágnes szerk.: *A fordítás kultúrája – szövegek és gyakorlatok*. Verbum. Láthatatlan Kollégium, Kolozsvár, 2010.
- ISER, Wolfgang: *A kultúraközi beszédmodok keletkezése*. Thomas Carlyle: Sartor Resartus.
- ISER, Wolfgang: *A fiktív és az imaginárius*. Osiris Kiadó, Budapest, 2001.
- ISER, Wolfgang: *Az értelmezés világa*. Gondolat Kiadó – ELTE Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék. Budapest, 2004.
- JAKOBSON, Roman: A nyelvi jel. In: *Hang–jel–vers*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1969.
- JAUSS, Hans Robert: *Recepcióelmélet–Eszztétikai tapasztalat–Irodalmi hermeneutika*. Osiris Kiadó, Budapest, 1997.
- JÓZAN Ildikó: Műfordítás és intertextualitás. In: *A fordítás és intertextualitás alakzatai*. Szerk. Kabdebó Lóránt, Kulcsár-Szabó Ernő, Kulcsár-Szabó Zoltán, Menyhért Anna. Anonymus, Budapest, 1998.
- JÓZSA Péter: *Kód – kultúra – kommunikáció*. Népművelési Propaganda Iroda, Budapest, é.n.
- JUNG, Carl Gustav: *Emlékek, álmok, gondolatok*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1987.
- KANT, Immanuel: *Válasz a kérdésre: mi a felvilágosodás?* Gondolat, Budapest, 1974.
- KIRÁLY V. István: (Út)Keresés és tématalálkozás. In: *Kérdő jelezés*. Kalligram, Pozsony, 2004.

- KISS, Gabriella: A multikulturalizmus – veszély vagy esély? *Valóság* 1999/1.
- KITTEL, Harald: Kontinuität und Diskrepanzen. In: *Die literarische Übersetzung. Stand und Perspektiven ihrer Erforschung*. Erich Schmidt Verlag, Berlin, 1991.
- KLAUDY Kinga – SALÁNKY Ágnes: *Német-magyar fordítástechnika*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, é.n.
- KLAUDY Kinga: *Bevezetés a fordítás elméletébe*. Scholastica, Budapest, 2004.
- KLAUDY Kinga: *Nyelv és fordítás. Válogatott fordítástudományi tanulmányok*. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2007.
- KOSZTOLÁNYI, Dezső: Ábécé a fordításról és fordításról. In: Kosztolányi Dezső: *Nyelv és lélek*. Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1990.
- KNAPP, Mark L.: A nonverbális kommunikáció. In: Horányi Özséb (szerk): *Kommunikáció 2. A kommunikáció világa*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1978.
- KRISTEVA, Julia: Problemele structurării textului. In: *Pentru o teorie a textului*. Editura Univers, București, 1980.
- KRISTEVA, Julia: A szövegstrukturálás problémái. *Helikon* 1996/1-2.
- KULCSÁR-SZABÓ Ernő: *A fordítás „antihumanizmusa” mint az önmegértés új történeti alakzata*. In: www.irodalmi.napok.hu
- KULCSÁR-SZABÓ Ernő: *Irodalom és hermeneutika*. Akadémiai Kiadó, Budapest, é.n.
- LAMPERT, J.: Gadamer and Cross Cultural Hermeneutics. *Philosophical Forum* 1997/28.
- LEDERER, Marianne: Fordítás és interpretáció. *Helikon* 1986/1-2. XXXII. évfolyam. 179–189.
- LEDERER, Marianne: *A fordítás ma*. Equinter Kiadó, 2008.
- LOTMAN, Jurij M.: Kultúra és információ. In: *Szöveg, modell, típus*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1973.
- LOTMAN, Jurij M.: Szöveg a szövegben. In: *Kultúra, szöveg, narráció*. Janus Pannonius Egyetemi Kiadó, Pécs, 1994.
- MAGYARI Éva: Fordítás és allegória. In: *A fordítás és intertextualitás alakzatai*. Szerk. Kabdebó Lóránt, Kulcsár Szabó Ernő, Kulcsár-Szabó Zoltán, Menyhért Anna. Anonymus, Budapest, 1998.
- DE MAN, Paul: Walter Benjamin: *A műfordító feladata* című írásáról. *Átváltozások* 1994/2.
- DE MAN, Paul: Olvasás (Proust). In: *Az olvasás allegóriái*. Ictus, Szeged, 1999.
- MÁRKUS György: A kultúra: egy fogalom keletkezése és tartalma. In: *Kultúra és Modernitás – Hermenutikai kísérletek*. T-Twins Kiadó, Lukács Archivum, 1992.
- MOLNÁR Emília: Gondolatok a multikulturalizmusról. *Társadalom és gazdaság* 2000. 22. évf. 2.
- N. KOVÁCS Tímea: Kultúra – szöveg – reprezentáció. Kulturális antropológia és irodalomtudomány. *Helikon* 1999/4. 479–493.
- N. KOVÁCS Tímea szerk: *A fordítás mint kulturális praxis*. Jelenkor, Pécs, 2004.

- NEUMANN-BÓDI Edit – HOFMEISTER-TÓTH Ágnes – KOPP Mária: Kulturális értékek vizsgálata a magyar társadalomban Hofstede kulturális dimenziói alapján. In: Kopp Mária szerk.: *Esélyerősítés és életminőség a mai magyar társadalomban*. Budapest, 2006.
- NIEDERMÜLLER Péter: A kultúraközi kommunikációról. In: Béres István, Horányi Özséb szerk.: *Társadalmi kommunikáció*. Osiris, Budapest, 2001.
- NIETZSCHE, Friedrich: *A vidám tudomány*. Holnap Kiadó, Budapest, 1997.
- ORBÁN Gyöngyi: *Az ígélet kertje*. Pro Philosophia – Polis, Kolozsvár, 1999.
- ORBÁN Jolán: *Derrida írás-fordulata*. Jelenkor Kiadó, Pécs, 1994.
- PAETZKE, Hans-Henning: Megjegyzések a műfordításról. In: *Előadások a műfordításról*. Collegium, Budapest, 1996.
- PALMER, Richard: „Hermeneuein-hermenéia”-ókori szavak használatának mai jelentősége. In: Fabiny Tibor szerk.: *A hermeneutika elmélete*. Első rész. Ikonológia és műértelmezés. Szeged, 1987.
- PÉNTEK János: *Teremtő nyelv*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1988.
- POPOVIC, Anton: *A műfordítás elmélete*. Madách, Bratislava, 1980.
- RICOEUR, Paul: A nyelvről, a szimbólumról és az interpretációról. In: *A hermeneutika elmélete*. JATEPress, Szeged, 1998.
- RICOEUR, Paul: *Válogatott irodalomelméleti tanulmányok*. Osiris, Budapest, 1999.
- RICOEUR, Paul: *Conflictul interpretărilor*. Echinox, Cluj-Napoca, 1999.
- RICOEUR, Paul: *Despre traducere*. Editura Polirom, Iasi, 2005.
- RIFFATERRE, Michael Az intertextus nyoma. In Dobos István szerk.: *Olvásáselméletek*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2001.
- SCHLEIERMACHER, Friedrich: A hermeneutika fogalmáról F. A. Wolf fejtegetéseivel és Ast tankönyvével összefüggésben. In: *Filozófiai hermeneutika*. Vál. Bacsó Béla. Budapest, 1990.
- SCHMIDT, S. J.: *Texttheorie*. München, 1973.
- SCHREYÖGG, G.: *Unternehmenskultur*. Gabler, Wiesbaden, 1992.
- SELESKOVITCH, Danica: Fordítás és alkotókészség. *Helikon* 1986/1-2. XXXII. évfolyam. 166–178.
- SHERRY, Simon: A kultúra és a fordítás határainak újragondolása. In: N. Kovács Tímea szerk.: *A fordítás mint kulturális praxis*. Jelenkor, Pécs, 2004.
- STEINER, George: *După Babel*. Editura Univers, București, 1983.
- STEINER, George: *Bábel után. Nyelv és fordítás 1*. Corvina, Budapest, 2005.
- STEINER, George: *Bábel után. Nyelv és fordítás 2*. Corvina, Budapest, 2009.
- SZEGEDY-MASZÁK, Mihály: *Megértés, fordítás, kánon*. Kalligram, Pozsony, 2008.
- TÓTFALUSI István: *Bábel örökében*. Móra Könyvkiadó, Budapest, 1972.
- TOROP, Peeter: *La traduzione totale*. Guaraldi Editore, Rimini, 2000.

- TUSA Cecília: A multikulturális nevelés létjogosultsága és szükségessége az Európai Unióban. *Új Pedagógiai Szemle* 2003.
- UNGVÁRI ZRÍNYI Imre: A kultúrák köziség vizsgálatának perspektívái és tematizálásának alapintenciói. In: Veress Károly szerk.: *Az interkulturalitás-interdiszciplináris megközelítésben*. Egyetemi Műhely Kiadó, Bolyai Társaság – Kolozsvár., 2008.
- UNGVÁRI ZRÍNYI Imre: Az interkulturalis kommunikáció etikájáról. In: *A határok átjárhatóságáról*. Szerk. Veress Károly, Gál László. Presa Universitara Clujeana, 2006.
- VAJDA Mihály: „Az illatot aromává változtatni”. In: *A fordítás és intertextualitás alakzatai*. Szerk. Kabdebó Lóránt, Kulcsár-Szabó Ernő, Kulcsár-Szabó Zoltán, Menyhért Anna, Anonymus, Budapest, 1998.
- VERESS Károly: *Bevezetés a szemiotikába*. Studium, Kolozsvár, 1999.
- VERESS Károly: *A nemzedékváltás szerepe a kultúrában*. Pro Philosophia – Polis, Kolozsvár, 1999.
- VERESS Károly: *Az értelem értelméről*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2003.
- VERESS Károly: *A megértés csodájáról*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2006.
- VERESS Károly: *Bevezetés a hermeneutikába*. Egyetemi Műhely Kiadó, Bolyai Társaság – Kolozsvár, 2007.
- VERESS Károly szerk.: *Az interkulturalitás – interdiszciplináris megközelítésben*. Egyetemi Műhely Kiadó, Bolyai Társaság – Kolozsvár, 2008.
- WILLIAMS, Andrea: Resolving Conflict in a Multicultural Environment. *MCS Conciliation Quarterly* Summer, 1994.
- WITTGENSTEIN, Ludwig: *Tractatus Logico-Philosophicus*. 1922.
- WORRINGER, Wilhelm: *Abstraktion und Einführung*. München, 1918.